

МАЛА ГІДРОЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ. СТРАТЕГІЯ ТА ПОТОЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ. ПОГЛЯД АСОЦІАЦІЇ "УКРГІДРОЕНЕРГО"

(доповідь на 25-й Міжнародній науково-практичній конференції
"Енергетика майбутнього в Україні: альтернативність, ефективність, безпека",
с.м.т. Миколаївка, АР Крим, 05-07.09.2012 р.)

Українській громаді, не кажучи вже про професійних гідроенергетиків, більшість яких є членами ВГО "Асоціація "Укргідроенерго", давно відома наша позиція з формування концептуального погляду на розвиток малої гідроенергетики в країні.

Так, ще 2005 року, отримавши підтримку на рівні Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу Верховної ради України, ми за участі провідних спеціалістів нашої Асоціації та інших громадських об'єднань створили "Концепцію соціально-економічної програми розвитку малої гідроенергетики в Україні" (яка потім за вимогою Міністерства палива та енергетики України перетворилась на "Концепцію галузевої програми розвитку малої гідроенергетики в Україні"). Були нами також розроблені "План заходів, спрямованих на стимулювання та розвиток малої гідроенергетики в Україні", який був затверджений восени того ж таки 2005 р. на рівні Прем'єр Міністра України, розділ зі стратегії розвитку галузі до "Енергетичної стратегії України на період до 2030 р." з відомими правками під час роботи

над її оновленням у 2011 та 2012 рр., ряд інших документів та пропозицій, які згодом були використані в розробленому нами спільно з фахівцями юридичної компанії "ТрансЕнергоКонсалтинг" на чолі з директором С. Голіковою проекті Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку малої гідроенергетики України".

Саме з цього проекту в подальшому народилося декілька нині діючих законів, які ввели поняття "зеленого" тарифу на електричну енергію Закону України "Про електроенергетику". Останнім у цьому переліку стоїть зовсім новий Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії". Цей закон було прийнято Верховною Радою України у 2-му читанні 20 листопада 2012 р. і саме він найбільш повно враховує напрацювання та пропозиції тієї робочої групи, яка працювала при Асоціації тепер вже доволі віддаленого від нас 2005 р. Тобто, тільки зараз, наприкінці 2012 р., прийшов час розуміння та адекватного сприйняття законодавцем та українською спільнотою фахового погляду спеціалістів нашої Асоціації на проблеми розвитку малої гідроенергетики в Україні. Про це ми ще поговоримо трохи нижче, а зараз повернемося до історії та нинішнього стану галузі.

Загальновідомо, що в 1948 році в Україні діяло 3337 гідроустановок. З них — 2922 водяних млина та, за різними даними, від 600 до 800 сільськогосподарських малих ГЕС. В наступні 15–20 років було побудовано ще близько 200 малих гідроелектростанцій. Таким чином в 1960-ті роки в Україні діяло близько 1000 малих ГЕС. До того ж, генеральною схемою розвитку електрифікації в Україні була розрахована можливість

Кунцівська ГЕС з русловим водосховищем на р. Вороскла в Новосанжарському районі

будівництва ще 2600 малих ГЕС сумарною потужністю 1261 МВт.

В 1980-х роках, внаслідок росту концентрації виробництва електроенергії на теплових і атомних електростанціях, що проходила в умовах зниження екологічних вимог, заниженої вартості палива і т. п., в Україні залишилось тільки 49 діючих малих гідроелектростанцій. В таких умовах їхні переваги не могли бути оцінені всебічно ні кількісно, ні якісно. Лише в середині тих 1990-х проблеми з забезпеченням енергопостачання в деяких регіонах України змусили окремих ентузіастів повернутись в бік традиційних дідівських способів отримання електричної енергії.

Наразі, за даними Асоціації "Укргідроенерго", в Україні працює 81 мала ГЕС загальною потужністю 85 МВт. Таким чином за роки незалежності в Україні поновлено роботу 32 малих гідроенергетичних об'єктів.

Переважно робота з відновлення малих ГЕС була проведена в Вінницькій, Черкаській, Хмельницькій, Тернопільській та Житомирській областях. На сьогодні тут розташовано 48 діючих малих ГЕС, тобто 59% загальної кількості станцій, тоді як технічно-досяжний гідроенергетичний потенціал малих річок в цих областях становить всього 14 % загального. В той же час, в Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській і Чернівецькій областях, які мають потенціал в 5,03 млрд. кВт-годин електричної енергії, що становить 61% загального потенціалу малих річок України, працюють всього 7 малих ГЕС з середньорічним виробітком близько 32 млн. кВт-год. електроенергії, тобто потенціал гірських річок в цих областях задіяний енергетиками лише на 0,6%.

У 2007–2012 рр. в Україні, як ми вже встановили вище, за безпосередньої участі Асоціації "Укргідроенерго", створена нова нормативно-законодавча база розвитку малої гідроенергетики, яка базується на таких, прийнятих в останній рік, стимулюючих законах та регламентах як:

- Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення "зеленого" тарифу";

- Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії";

- Затверджений НКРЕ "Порядок установлення, перегляду та припинення дії "зеленого" тарифу для суб'єктів господарської діяльності";

- Постанова Кабінету Міністрів України "Про особливості приєднання до електричних мереж об'єктів електроенергетики, що виробляють електроенергію з використанням альтернативних джерел".

Без сумніву, наявність цієї бази є основою для подальшого розвитку малої гідроенергетики. Але все це — лише перші кроки на цьому шляху.

За даними спеціалістів-гідроенергетиків, при сприятливих інвестиційних умовах, в Україні, в період до 2030 року, є можливість отримати додатково близько 1400–2000 МВт встановленої маневреної потужності на відроджених та знову збудованих малих гідроелектростанціях і, одночасно, підвищити безпеку населення шляхом регулювання стоків малих річок. Та для цього потрібно на рівні державного управління, з метою подальшого стимулювання процесу відродження малої гідроенергетики в Україні і координації дій суб'єктів господарювання та інвесторів, які працюють або мають намір працювати в цій галузі, необхідно здійснити низку першочергових заходів та прийняти ряд принципових рішень з боку державних органів управління. А саме:

- визнати, що вирішення проблем розвитку малої гідроенергетики в Україні має державне значення, особливо для розвитку регіонів України;

- затвердити "Концепцію розвитку малої гідроенергетики в Україні";

- розробити "Схему наявного гідроенергетичного потенціалу України та можливого спорудження гідровузлів і об'єктів малої гідроенергетики" для кожної області окремо;

- на базі "Схеми..." розробити державну програму розвитку малої гідроенергетики та відповідні регіональні програми, з акцентом на соціально-економічний розвиток регіонів України;

- розробити та затвердити механізм виділення земельних ділянок під будівництво і реконструкцію малих ГЕС, згідно розробленої "Схеми..." та спростувати механізм погодження цих документів;

- впорядкувати питання будівництва об'єктів малої гідроенергетики та суттєво зменшити кіль-

кість дозвільних документів на будівництво нових МГЕС;

- спростити процедуру видачі дозволів на спеціальне водокористування для потреб малої гідроенергетики, встановивши терміни їхньої видачі;

- вирішити питання розвитку мережної інфраструктури для забезпечення приєднання об'єктів малої гідроенергетики до ОЕС України;

- розробити та затвердити нормативно-технічну базу проектування малих ГЕС та їхньої експлуатації.

Наполягаючи на вирішенні, в доповнення до вже існуючої тепер нормативно-законодавчої бази (яка, без сумніву, ще потребує внесення деяких змін в частині приєднання малих ГЕС до мереж та функціонування ринку електричної енергії в Україні) в першу чергу саме цих проблемних питань, хотілося б акцентувати увагу на необхідності визначення єдиної структури, яка була б призначена відповідальною за розвиток галузі та розробку відповідних програм і координувала би роботу з визначення створів розміщення МГЕС на малих річках України через розробку "Схем наявного гідроенергетичного потенціалу

Сухорабівська ГЕС з русловим водосховищем на р. Псел в Решетилівському районі

Осталівська ГЕС з русловим водосховищем на р. Псел у Великобагачанському районі

України та можливого спорудження гідровузлів і об'єктів малої гідроенергетики". Провідні фахівці Асоціації "Укргідроенерго", ПАТ "Укргідропроєкт", ПАТ "Укрводпроєкт", ЗЕА "Новосвіт" та ТОВ "Енергоінвест" готові прийняти участь у цій роботі, зважаючи на їхній досвід та наявність висококваліфікованого персоналу.

Хотілося б ще раз окремо наголосити на тому, що саме наявність нових "Схем...", які були б розроблені та затверджені у встановленому порядку, була б першоджерелом як для розуміння прозорості процесу розвитку галузі потенційними інвесторами, так і для розуміння наявності порядку у забудові малих річок гідроенергетичними об'єктами населенням регіонів України, особливо якщо враховувати той факт, що опісля останнього вивчення водного та гідроенергетичного потенціалу малих річок України минуло вже понад 20 років.

А тепер, наприкінці статті, повертаючись до її початку, мушу, як факт, що додає певного оптимізму та впевненості в не таку вже й недосягну можливість вирішення усіх проблемних питань, зупинитись на основних положеннях щойно прийнятого Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії" в частині потенційних додаткових можливостей для розвитку малої гідроенергетики:

- закон вводить в дію нову класифікацію малих ГЕС через введення понять "мікрогідроелектростанція" (МГЕС потужністю до 200 кВт), "міні гідроелектростанція" (МГЕС потужністю 200—1000 кВт) та "мала гідроелектростанція" (МГЕС потужністю від 1000 кВт до 10000 кВт);

- для кожної категорії МГЕС вводиться свій коефіцієнт до затвердженого НКРЕ в установленому порядку розміру "зеленого" тарифу — 2,0; 1,6 та 1,2 відповідно (до прийняття цього закону цей коефіцієнт дорівнював 0,8 для всіх МГЕС);

- для всіх категорій МГЕС знято вимогу щодо дотримання розміру місцевої складової, тобто необхідності дотримання встановлених цим законом норм вартості складових частин українського походження, використаних при створенні об'єкта електроенергетики - це дійсно дає додаткові можливості для залучення інвесторів;

- окремі положення закону також визначають правові основи роботи МГЕС на оптовому

ринку електричної енергії та надають державні гарантії щодо закупівлі електричної енергії виробленої мікро-, міні- та малими ГЕС;

- закон встановлює також терміни дії коефіцієнтів до "зеленого" тарифу з пониженням по роках дії самого тарифу.

Окремо слід відзначити, що цей Закон України вже підписано Президентом України Віктором Федоровичем Януковичем, а основні його положення вводяться в дію з 01 квітня 2013 р. після опрацювання Кабінетом Міністрів України та відповідними міністерствами ряду нормативно-правових актів.

Таким чином, прийняттям цього Закону зроблено ще один, дуже важливий, крок на шляху

до реалізації потенціалу малих річок України. В той же час, його прийняття не знімає всіх проблемних питань розвитку галузі, про які йшлося в цій статті, а тому, усвідомлюючи це, потрібно побажати нам всім послідовності в прийнятті рішень та продовженні роботи з забезпечення умов розвитку малої гідроенергетики — галузі, яка без сумніву є вельми привабливою та буде відігравати одну з вирішальних ролей у досягненні Україною взятих на себе зобов'язань перед європейською спільнотою в частині досягнення частки відновлювальної енергетики в сумарному споживанні первинної енергії на рівні 17–19 %. На сьогодні ж ми стартуємо з відмітки у 7 %, а доля альтернативної енергетики у цьому відсотку й взагалі жалюгідна — всього-навсього 0,2 %.

© Карамушка О.М., 2012

Світові тенденції та перспективи розвитку гідроенергетики України, у т. ч. й малої гідроенергетики, будуть розглянуті на

6-й Міжнародній конференції гідроенергетиків

яку традиційно вже організує та проводить Асоціація "Укргідроенерго".

Конференція відбудеться

14–15 березня 2013 року у м. Рівне

на базі Національного Університету водного господарства та природокористування та буде присвячена 75-річчю з дати заснування кафедри гідроенергетики та гідравлічних машин НУВГП.